

په کابل مجله کښې د پښتوروسي قاموس مقالو موضوعي څېړنه

Subjective research of Pashto-Russian dictionary articles in Kabul magazine

Shahad Rahimi*

Dr.Sher Zaman Seemab**

Abstract

(Subjective research of Pashto-Russian dictionary articles in Kabul magazine) under this research title which has conducted regarding Pashto-Russian and Russian-Pashto dictionary from (1330 A.H.) to (1350 A.H.) in Kabul Magazine, thematic research of the written articles has been done. The first article in this study is about the Pashto-Russian dictionary written by (Ma Ka Rahmani). In this article, the writer has written” Pashto-Russian dictionary has written Mr. Zodin which consisted of (12000) words. In a part of this article, the translation of Pashto language poems and tales are also discussed.

The second article was written by Motamed Shinwari regarding the Russian- Pashto dictionary. He says that the Russian Pashto dictionary is the second dictionary written by Mr. Zodin and published in Russia. This dictionary has twenty-one thousand (21000) words which are found in (1174) pages. The author writes in this article: The Pashto language has been served a lot by the Soviets in Russia. In the year (1345), the Russian Pashto Professor Mr.Aslanov (Pashto-Russian dictionary) wrote that it had about 80,000 words. It was the largest dictionary in Russia at that time. The Pashto language all words compositions and dialectal differences were translated in Russian language. In the last article, Mr. (Ergy Bachka) has a critical review of Aslanov (Pashto-Russian dictionary), in which all the defects of (Pashto-Russian dictionary) have been pointed out. The author writes that Aslanov's service to the Pashto language in the early days is valuable, but at the same time, the change of phonemes between words is his biggest weakness.

Key Words: Qamos, Pashto-Russian dictionary, MR.Aslanov,Mr.Doryankove

قاموس لیکنه د نړۍ په زیاترو پرمختللو ژبو کښې دود ده، د یوې ژبې پرمختګ د هغې په لغوي پانګې سره پراختیا مومي، کومه ژبه چې ډېره لغوي پانګه ولري هغه د نورو ژبو څخه تاریخي مخښینه ډېره لري او همدارنګه د ژبې د پرمختګ لپاره اړینه وسیله قاموس لیکنه ده. د نړۍ د نورو ژبو په څېر پښتو ژبه هم د قاموس لیکنې پراخه تاریخي مخښینه لري.

* Ph.D Research Scholar Pashto Academy UOP

** Assistant Professor Pashto Academy UOP

قاموس په عمومي ډول د لغاتو هغې ذخيرې ته وائي چې د الفبا په حروفو ترتيب شوې وي، خو په پښتو تشریحي قاموس کښې خپله قاموس داسې معنی شوي دي: وگ، ډکشنري، دامیر تیمور د معاصر (فیروز اباد) د لغاتو د کتاب نوم، نن د لغاتو هر کتاب ته قاموس وائي.^۱

۱- پښتو او روسي قاموس (له پښتو څخه ترجمې)

د پښتو او روسي قاموس تر عنوان لاندې مقاله چې رحمانی لیکلې ده، د کابل مجلې ۱۳۳۵ کال ۵ ګڼه کښې خپره شوې ده، پښتو روسي قاموس په (۱۹۵۰ع) کال په ماسکو کښې خپور شو.^۲

په دغه مقاله کښې لیکوال وائي چې کلونه کلونه پښتو ژبه یوه کلیواله بلله کېدله او بې له پښتنو نه په همدې ژبه چندانې چا خبرې نه کولې او نه چا ورسره اشنایي درلودله مگر له څه وخت نه راپه دې خوا یعنې له هغه وخت نه چې د افغانستان هېواد د سیاسي او کلتوري رابوط له نورو هېوادونو سره پېداکړل نو د ژبپوهانو توجه همدې خواته را واوښتله ځینو د همدې ژبې سره مینه پېداکړه او د همدې ژبې زده کړه ئې شروع کړه.^۳

د یوې ژبې پرمختګ د هغه هېواد تر سیاسي او اقتصادي اړیکو پورې تړاو لري، کله چې د یوه هېواد سیاسي شریکان خومره ډېرېږي په هماغه اندازه د هغه هېواد ژبه هم ورسره پرمختګ کوي. پښتو ژبه د هېواد سیاسي روابطو په اساس تر روسیې ورسیده، د هغې سیمې لیکوالو پښتو ژبه زده کړه او د پښتو په اړه ئې قیمتي اثار ولیکل. کله چې دوې د پښتو ژبې زده کړه پیل کړه نو افغانستان ته د ژبې د زده کړې لپاره راغلل، لیکوال لیکي: لکه څرنګه چې اوس د نړۍ په خورا ډېرو هېوادونو کښې د پښتو د زده کړې دپاره کورسونه پېدا شول او په فاکولتو کښې ئې تدریس اولوست شروع شوه د ۷، ځنې د همدې کورسونو او فارغ التحصیلان تر فراغت وروسته د پښتو ژبې د تکمیل لپاره و افغانستان ته راغلي هم دي او د پښتو ټولنې نشریات ډېرو خارجي هېوادونو ته لېږل کېږي او د دوي تر منځ ادبي او کلتوري رابطې روح په روح ډېرېږي.^۴

د همدغو سیاسي روابطو په اساس ډېرو خارجي وګړو د پښتو زده کړې لپاره پیسې رابډ وهلې او پښتو ژبه ئې زده کړه، په مختلفو هېوادونو کښې د پښتو ژبې نصاب په پوهنتونونو او کورسونو کښې شامل شو، هغه زده کړیالان چې غوښتل ئې پښتو ژبه پوره زده کړي او د پښتنو په اړه تحقیق وکړي نو د نورو زده کړو لپاره به افغانستان ته راتلل او دلته به ئې پښتو ژبه زده کوله.

په نوره دنیا کښې د افغانستان د پیژندنې لپاره تر ټولو ستر کار د (روسي - پښتو) قاموس لیکل او د پښتني نکلونو او پښتو ژبې د غوره شاعرانو د شعرونو ترجمه وه چې په شوروي اتحاد کښې نشر شوي دي.

پ. زودين شپږ کاله د مخه يو جلد د پښتو قاموس په روسي سره چې (۱۲) زره لغات ئې لرل نشر کړي او اوس ئې د هغه قاموس دوهم جلد يعنې روسي قاموس په پښتو سره خپور او نشر کړ، په دغه قاموس کښې له پخواني قاموس څخه زيات (۲۱۰۰۰) لغاتونه ځای په ځای شوي دي.^۵

همدارنگه د پښتو ژبې د نکلونو او د ځينو معتبرو شاعرانو د شعرونو ترجمه په روسي ژبه بل کتاب د ۲۰۰۰ جې د کالينا لبيديف او سيميونوف لخوا ليکل شوی د ۲۰۰۰ جې او ترجمه ئې ډېره ښه او روانه کړې ده.

ليکوال په دغه مقاله کښې په عمومي ډول د پښتو ژبې پرمختگ له سياسي اړخه او همدارنگه د پښتو ژبې او روسي ليکوالو په ليکلو اثارو باندې غږيدلې د ۲۰۰۰ جې، د روسي - پښتو، او پښتو - روسي او همدارنگه د پښتو ژبې نکلونو او شعرونو ترجمې په يوه کتاب باندې په دغه مقاله کښې بحث شوی د ۲۰۰۰ جې د پښتو ژبې پرمختگ ئې په سياسي لحاظ سره ثابت کړی د ۲۰۰۰ جې د نورو ملکونو په اساس پښتو ژبه د روسي ليکوالانو ډېره د پام وړ وگرځېدله؛ ځکه ئې په اړه د قاموسونو په کچه کتابونه وليکل.

۲- روسي پښتو قاموس

د روسي پښتو قاموس عنوان لاندې مقاله د معتمد شينواري د کابل مجلې د ۱۳۴۳ کال ۱۰ گڼې په ۳۲ مخ کښې خپره شوې ده. په دغه مقاله کښې د روسي ليکوال زودين په دوهم قاموس «روسي - پښتو» باندې خبرې شوي دي. ليکوال په دغه مقاله ليکي: روس دغه حقيقت ته رسيدلې د ۲۰۰۰ جې پښتون يو مثبت ملت د ۲۰۰۰ جې او د تل لپاره ئې له خپل هېواد څخه دفاع کړې ده، او په دې هم پوهيدلي دي چې دغه ملت د خپل هېواد سياسي او اقتصادي چارو واگې داسې سره اداره کوي چې هغه د بې طرفۍ او د نورو ملتونو سره د گډ ژوند د اصولو اعلي مثال د ۲۰۰۰ جې همدغه ملت د ۲۰۰۰ جې شورويان دغه ملت ته په درنه سترگه گوري او د دغه ملت ژبه او ادبيات زده کوي، په همدغه اساس شورويان له پښتنو سره دوستۍ او همکارۍ له لارې نژدې والې غواړي چې ښه مثال ئې پښتو ژبې ته په ماسکو کښې خدمت کول دي، پښتو د ماسکو په راډيو کښې پوره ځای لري د اسيا او افريقا د ملتونو په انستې ټوټې کښې يوه څانگه لري چې په هغې کښې ډېر شوروي عالمان کار کوي، د پښتو ژبې د زده کړې لپاره ډېر کورسونه پرانستل شوي دي. د شوروي اتحاد په عالي مدارسو او پوهنتونونو کښې پښتو د يوې خارجي ژبې په حيث تدريس کېږي. کال په کال شوروي اتحاد کښې د پښتو ژبې ډېر کتابونه چاپ کېږي. چې ښه مثال ئې د زودين «روسي - پښتو» قاموس د ۲۰۰۰ جې يوويشت زره (۲۱۰۰۰) لغات او (۱۱۷۴) صفحې لري چاپ شوی د ۲۰۰۰ جې د پښتو او پښتنو لپاره ډېر د قدر وړ قاموس د ۲۰۰۰ جې^۶

شورويان په سياسي لحاظ د افغانستان سره ښې اړيکې لري او يو نژدې ګاونډی هېواد د، ځکه هر وخت دا کوشش کوي چې د پښتنو سره نژدې اړيکې ولري، په ماسکو کې د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره کوټلي ګامونه پورته شوي دي چې ښه مثالونه ئې هلته د ماسکو راډيو او همدارنګه په مدارسو او پوهنتونونو کې د خارجي ژبې په حېث په نصاب کې شاملېدل دي.

د مقالې ليکوال د روسي پښتو قاموس د لغتونو د ترتيب په اړه ليکي: «دا کتاب د هغه چا لپاره ډېر ضروري د چې غواړي روسي زده کړي ځکه دا کتاب په دې ترتيب ليکل شوې د چې د روسي لغت ترجمه په پښتو شوې ده، دا هم بايد وويل شوي چې تر ولسه ولسه کوشش شوې د چې د روسي لغاتو باريکي په پښتو لغاتو ادا شي او هم د پښتو مختلفو لهجو ته په کې ښه اشاره شوې ده او د يوه روسي لغت په مقابل کې څو لغات راوړل شوي دي، مثلاً په روسي کې باران ته (دوشت) وايي، د دې لغت په مقابل کې د پښتو دغه راتلونکي لغات ذکر شوي دي: باران، اوريا، شينګره، اوربنت، هښمه، شيبه، چې دا کار له يوې خوا د پښتو په وسعت دلالت کوي او له بلې خوا د شوروي محقق (زودين) زياته پلټنه ښايي، دا لومړی قاموس د چې په شوروي کې په پښتو ژبه چاپ شوې د^۷

د مقالې د ليکوال په وينا په روسيه کې په لومړيو وختونو کې د پښتو او روسي ژبې څلور قاموسونه چاپ شوي دي چې دوه قاموسونه (روسي پښتو) او (پښتو روسي) ښاغلي زودين ليکلي دي او دوه نور قاموسونه يو د (روسي پښتو کوچنۍ قاموس) او بل د (پښتو روسي کوچنۍ قاموس) په نوم د ښاغلي ليبيديف لخوا ليکل شوي دي او د چاپ په ګڼه سمبال شوي دي. پنځم قاموس چې تر ټولو ستر قاموس د، تقريباً اتيا زره لغات لري چې په هغه وخت کې چاپ شوې نه وو، خو تر چاپ لاندې وه، دغه قاموس د پښتو پوهاند اسانوف ليکلی د.

په روسي پښتو قاموس باندې ښاغلي زودين يوه مقدمه ليکلې ده چې دلته د مقالې د ليکوال ترجمه را اخلم: «د شوروي اتحاد او افغانستان په منځ کې د کلتوري او اقتصادي مناسباتو انکشاف (روسي پښتو قاموس) ته ضرورت پېدا کړ، دا قاموس نه يوازې د روسانو دپاره په کار د کوم چې غواړي پښتو زده کړي، بلکې د هر هغه چا د پاره ضرور د چې په پښتو پوهېږي او غواړي روسي زده کړي.

د خارجي او ملي قاموسونو د چاپولو مطبعې په داسې حال کې چې دا پورته ضرورت په نظر کې ونيو او هم ئې د شوروي اتحاد د علمي مقاماتو احتياجات او غوښتنې حس کړې د دغه لومړي (روسي پښتو قاموس) چاپول ومنل او په خوشحالي ئې دغه کار سرته ورساوه.

د دې د پاره چې د روسي کلماتو بارې کې په پښتو ادا کړم او د دواړو ژبو په الفاظو کې پوره

مطابقت راشي ډېر وخت مې دې موضوع کښې کار وکړ، قاموسونه مې وکتل، د پښتو معاصر مطبوعات مې وپلټل او د پښتو بديعي ادبيات او درسي کتابونه مې مطالعه کړل.

دا قاموس هغه وخت تکميل شو چې د افغانستان د اکاډمۍ له خوا چاپ شوی «پښتو قاموس» زما گوتو ته راغی، د دغه قاموس نه ما پوره استفاده کړې ده»^۸

دا روسي پښتو قاموس په اخره کښې يوه ضميمه لري چې د پښتو ژبې گرامر په لنډ ډول مگر په جامع صورت ليکل شوې ده، داغه ضميمه گرامر د فلالوجي علومو کانديد ښاغلي شفيق د په لنډ ډول وئيلی شو چې دغه (روسي پښتو قاموس) د هغو شاگردانو لپاره چې روسي ژبه زده کوي ډېر ضرور دى. او دغه کتاب په پښتو ژبه کښې يوه ښه زياتونه ده.

۳- پښتو روسي قاموس

محمد اکبر (معمد) شينواري د پښتو روسي قاموس تر عنوان لاندې مقاله د کابل مجلې ۱۳۴۵ کال ۹ گڼې کښې چاپ کړې ده. په دغه مقاله کښې د پښتو روسي قاموس په اړه مفصل معلومات راغلي دي. د مقالې ليکوال ليکي: په ۱۳۴۵ کال کښې په ماسکو کښې لومړى (پښتو روسي قاموس) چاپ شو، د دې قاموس مؤلف پوهاند اسلانونف او مسؤل مهتمم ئې استاد دوريانکوف دى. دا قاموس د شوروي اتحاد د علومو د اکاډيمۍ د دايرة المعارف په مطبعه کښې په ښکلې اولويه قطعه چاپ شوى دى، او ۹۹۲ مخونه لري، کاغذ ئې لومړۍ درجه دى او د پښتۍ رنگ ئې په زړه پورې دى. دا قاموس پنځوس زره لغتونه لري او تر ټولو قاموسونو چې په پښتو چاپ شوي دي لومړى دى. د دغه قاموس دا ترتيب ډېر په زړه پورې دى چې کوم لغت راوړي نو د هغه د استعمال ټول موارد بيانوي او ټولې ورپورې مربوطې اصطلاح گانې راوړي^۹

په پښتو او روسي ژبه تر ټولو لوي قاموس د استاد اسلانونف (پښتو روسي قاموس) دى چې په ډېر شرح ډول سره ليکل شوى دى، د دغه قاموس يوه ښه ځانگړنه دا ده چې د هر پښتو لغت لپاره ئې ټول ترکيبونه او د لهجو کلمې راوړي دي. يو روسى وگړى کولای شي چې د يوې کلمې مختلف ترکيبونه او لهجوي توپيرونه په اسانۍ سره معلوم کړي، يعنې د پښتو ژبې د هرې کلمې ترکيبونه او لهجوي توپيرونه په روسي ژبه کښې معنى شوي دي. مثلاً د تېرې او سترگې په اړه چې کوم ترکيبونه دي هغه ټول په روسي ژبه معنى شوي دي. لکه: (تېره غورځول، د ژرندې تېره، د تېرو کور، رسوبي تېره، دمثنې تېره، دسترگو تور، ملالې سترگې، مړاوې سترگې، دسترگو څار، سترگې پخول، لمر سترگه، د سهار سترگه). داسې په لسگونه ترکيبونه په روسي ژبه تشرېح شوي دي.

د دې قاموس د ليکلو لومړى هدف د ملعمينو، مترجمينو او افغان پېژندونکو سره کومک دى

او همدا راز کيدای شي چې هغه افغاني محصلين چې روسي زده کوي د دې قاموس نه استفاده وکړي، په دغه قاموس کښې اکثر هغه لغات راغلي دي چې په ورځنۍ محاوره کښې استعمالېږي، له ځينو لغاتو سره ئې مربوط متلونه هم راوړي دي.

د مقالې ليکوال په وينا دا قاموس په لوديځه قندهاري لهجه بنيادي مگر د ختيزې او محلي لهجو نه هم بې برخې نه دے، په دغه قاموس کښې چې تر ټولو غوره او گټور کار ليدل کېږي هغه سوچه لغتونه چې زمانې هير کړي دے او په عوض ئې د نورو ژبو لغتونه اوس په پښتو کښې استعمالېږي هغه ئې هم راوړي دي مثلاً قاموس ليکلي: (ځانې) سوچه پښتو لغت دے چې د خوشه چين په معنی دے، (څار) سوچه پښتو لغت دے چې د قصاص په معنی دے، (څڅی) سوچه پښتو لغت دے چې د ناوې په معنی دے.^{۱۰}

په پښتو روسي قاموس باندې دوه مقدمې ليکل شوي دي چې يوه د قاموس مهتمم دوريانکوف ليکلې او دوهمه خپله د قاموس مؤلف اسلانوف ليکلې ده. لومړۍ د مهتمم دوريانکوف مقدمه چې د مقالې ليکوال پښتو ته ژباړلې په لنډ ډول راخلم: (دوريانکوف ليکي چې د قاموس مؤلف د دغه قاموس چاپ ته اقدام کول په ډېرو علتونو بنا دے، يو دا چې په اوسني وخت کښې د پښتو ژبې اهميت په افغانستان کښې زيات شوے دے او دويم دا چې د روسيې او افغانستان مناسبات زيات شوي دي. د قاموس مؤلف استاد اسلانوف چې په شوروي کښې د فلالوجي علومو ډاکټر دے د پښتو ژبې تر ټولو پوه استاد دے، مؤلف د قاموس لپاره لغات له بديعي ادبياتو، فولکلوري شيانو، مطبوعاتو، درسي کتابونو او علمي رسالو څخه را ټول کړي دي. په دغه قامو کښې له هغو (۱۲۰۰۰) لغاتو هم استفاده شوې چې استاد اسلانوف د خپل ماموريت په وخت کښې را ټول کړي ول، د دغه قاموس موادو راټولول په (۱۳۵۲) کال کښې تمام شوي ول خو د ځينو مشکلاتو له وجهې ټال شو، د دغو لغاتو ليکل هغه وخت پای ته ورسيدل چې پښتو ټولنې د (پښتو قاموس) او (افغان قاموس) په نومونو دوه قاموسونه چاپ کړل.

په شوروي اتحاد او افغانستان کښې چې څومره قاموسونه چاپ شوي دي، په پښتو لغاتو پوره حاوي ندے او همدارنگه د گرامر ليکلو په اصولو برابر ندي ليکل شوي، ځکه په دغو قاموسونو کښې د پښتو کلمو لپاره د خچ علامه نده استعمال شوې او نه د خچ ځاے په کلمه کښې معلوم شوے دے، يواځينے ليکوال چې خچ ئې په کلمو کښې معلوم کړے هغه محمد گل مومند دے، د په خپل قاموس پښتو سيند کښې په کلمو کښې د خچ علامه راوړې او همدارنگه د خچ ځاے ئې معلوم کړے دے. په افغان قاموس کښې د لغاتو تلفظ ندے ليکل شوي او نه د لغاتو گرامري

خصوصيات مونث او مذکر ذکر شوي دي.

اسلانونف په داسې حال کېښې چې د يو لوي لغوي درسي کتاب ليکل ضروري گڼي خپله توجه ئې دې ته اړولې ده چې لغت سم ترجمه کړي او د محاورو معنی او باريکي لکه څنگه چې ښايي ادا کړي، پښتو په (۱۹۳۲ع) کال کېښې د افغانستان دولتي ژبه تثبيت شوه، په (۱۹۶۴ع) کال کېښې د اساسي قانون په درېمه ماده کېښې پښتو د دري سره رسمي ژبې شوې، دري د کابلۍ فارسي نوم دے، په دې ورستيو کلنو کېښې د پښتو لمنه پراخه شوې ده، مطبوعاتي چارې ورباندې کېږي، قوانين ورباندې چاپېږي او بديعي ادبيات ورباندې ليکل کېږي، په دې ژبه د راډيو خپرونې کېږي، په مکتبونو کېښې تدريس او دفتري چارې ورباندې اجرا کېږي، د پښتو تحريري ادبيات چې مونږ ته را رسيدلي دي هغه اتم او يولسم قرن پورې رسېږي، لکه د امير کروړ او شيخ ملکيار اشعار شول د پښتو په پخوانيو او تاريخي اثارو کېښې د سليمان ماکو او شيخ ملي اثار حساب دي، د منځنيو پېړيو اثار چې ښه انکشاف ئې درلود د خوشحال، رحمان بابا، عبدالحميد او د افغاني دولت مؤسس احمد شاه دوراني په نومونو پورې زيات ارتباط لري. اوسنې پښتو نهضت او د پښتو ادبياتو انکشاف د افغانستان دخپلواکۍ نه وروسته منځ ته راغلی دے. پښتو ژبه په نسب اريائي ژبه ده او په بل گام دهندو يورپ په گروپ ورگډېږي...^{۱۱}

په اوس وخت (۱۴۰۲ل) کېښې پښتو ژبې ته تر بل هر وخت ډېره د کار زمينه مساعده ده، په ټولو دولتي ادارو کېښې پښتو ژبه د چلند وړ ده او اداري کارونه په پښتو ژبه باندې تر سره کېږي او همدارنگه حکومتي مشرانو لخوا افغانستان علومو اکاډمۍ ته د هغو لغاتونو ليست لېږل کېږي چې له نورو ژبو څخه پښتو ژبې ته راننوتې تر څو پښتو شي. په ټولو دولتي کارونو کېښې پښتو ژبه لومړيتوب لري.

پورته ليکنه د دوريانکوف ژباړل شوې مقدمه وه چې په پښتو روسي قاموس ئې ليکلې وه، اوس به د قاموس د مؤلف اسلانونف ليکلې مقدمې يوه ژباړل شوې برخه دلته راواخلو، پوهاند اسلانونف ليکي: (دا قاموس د يوې پراخې علمي ټولنې د پاره چې پښتو سره سر او کار لري ليکل شوی دے، په دې ټولنه کېښې محصلين، د شرقشناسۍ د عالي مدارسو استادان، مترجمين او شوروي متخصصين چې په افغانستان کېښې کار کوي شامل دي او هم ښتانه خصوصاً هغه چې روسي ژبه زده کوي د دې قاموس نه استفاده کولې شي...)

د دې قاموس په ترتيبولو کېښې ما ځينې سختۍ وليدلې او دا له دې کبله چې پښتو ډېرې لهجې لري او تر اوسه پورې کوم قناعت بخش کار پکېښې نه دے شوے، ما يو لغت چې يوه معنی لري دلته جوړ د

تفاوت له امله حتی په څلورو شکلونو راوړم د، زیات مشکلات ما ته له دې نه پیدا شوي دي چې د علومو په مختلفو ساحو کې اصطلاحات لاندې دي تثبیت شوي بلکه د جوړیدو په حال کې دي، تر ټولو ډېر مشکلات چې ماته په مخه راتلل هغه د بوټو نومونه او د حیوان شناسۍ اصطلاحات وو، په پښتو قاموسو کې دا شیان ښه نه دي تشریح شوي او ښوې ورنه تیر شوي دي، د قاموس په ترتیب کې چې کوم ښکاره مشکل ما لید هغه دا و چې پښتو کې ځینې کلمې کله په (و) سره لیکل کېږي او کله هماغه کلمې بې (و) لیکل کېږي، همدارنګه ځینې کلمې په (م) سره لیکل کېږي او کله بیا هماغه کلمې بې (م) لیکل کېږي، لکه کچنې او کوچنې، خشت او خيشت د لاندې په معنی، همداراز هغه کلمې چې د اروپایي ژبو نه پښتو ته راغلي دي هغه هم په مختلفو شکلونو سره لیکل کېږي، لکه: ډاکټر، دوکتور، ډاکټر، ډکتور چې دا کار د قاموس په لیکلو کې ښکاره تکلیف دي... زه خپله وظیفه ګڼم چې له موسسو او اشخاصو نه تشکر وکړم چې ماسره ئې په دې ګران کار کې مرسته کړې ده، تر ټولو لومړی د پښتو ټولنې نه خوښي څرګندوم ځکه تل ئې ماته ضروري او د احتیاج وړ اثار رالېږلي دي، همداراز د پښتو ټولنې د رئیس پروفیسور صدیق الله رښتین او د پښتو ټولنې د غړو محمد اکبر معتمد شینوار، محمد دین ژواک او محمد ابراهیم ثابت نه تشکر کوم ځکه دوی زما د قاموس مسوده کتلې او تریوې اندازې تصحیح ئې پکې کړې دے...^{۱۲}

پورته د پښتو روسي قاموس د مؤلف او مهتمم دواړو مقدمې ذکر شوې اوس د دغه قاموس د لغاتو د ترتیب په اړه د مقالې یوه برخه رانقلوم، ښاغلی معتمد شینوار لیکي: پښتو کلمې پکې د الفبا په ترتیب ځای شوي دي. هغه کلمې چې لیکل کېږي په یو ډول سره مګر په تلفظ او معنی کې بیلواله لري نو دا ډول کلمې بیلې بیلې لیکل کېږي او په یو ځل لیکلو بسواله نه دے شوي، لکه: بج، بج، بج، دا پورته درې لفظونه په لیکلو کې یو شکل لري مګر تلفظ او معنی ګانې ئې مختلفې دي نو ځکه درې ځل ولیکل شول او داسې نورې کلمې درواخله.

د پښتو د کلمې تلفظ لومړی په روسي تورو لیکل کېږي، بیا مذكر او مونث ئې ښودل کېږي او که کوم ګرامري خصوصیت لري هغه هم بیانزي او ورپسې بیا د کلمې روسي ترجمه لیکل کېږي. په قاموس کې د لهجو توپیر کوي یعنې دا ښائي چې دا اړیدی لهجه ده یا وزیرۍ ده، ختیزه لهجه ده یا لودیزه او داسې نور. د کلمو د خچ ځای ښودل شوی دے او مخصوصه علامه ورباندې ایښودل شوې ده. هغه کلمې چې مختلفې جمعې ولري ټولې ورسره راوړل کېږي لکه: پل، پلونه، پلان یا طبقه، طبقې، طبقات... هغه الفاظ چې پښتو نه دي خو په پښتو کې استعمالېږي هم په قاموس کې راغلي مګر دا ورسره ځواکې لیکل شوي دي چې دا لفظ د عربي،

اردو يا هندي ژبې څخه راغلې دے. په قاموس کښې د پښتو ټول ضماير سره د گرامري خصوصياتو راغلي دي، په قاموس کښې د الفبا په ردیف سره ټول روابط، ادات، عددونه او قيود ذکر شوي دي.^{۱۳}

په دغه مقاله کښې د پوهاند اسلانوف او دوريانکوف پيژندنه هم راغلې ده، زه ئې د څېړنې مطابق په لنډ ډول د دواړو پيژندنه دلته راوړم:

پوهاند اسلانوف: د اکتوبر د انقلاب نه مخکښې دورې ته څاري دوره او را وروسته وخت ته ئې شوروي دوره ويل کېږي، په دغې شوروي دوره کښې لومړۍ سره چې د پښتو د استاد په حېث ورته گوته په روسيه کښې نيول کېږي هغه اسلانوف دے، ښاغلي اسلانوف د ماسکو په عالي مدرسو کښې د (۱۹۴۳ز) کال نه راپه دې خوا د پښتو ادبياتو د تاريخ درس شروع کړے دے او دا شل پنځه ويشت کاله کېږي چې د دغه فن ښوونکے او استاذ دے. ښاغلي اسلانوف په پښتو ژبه باندې په روسيه کښې لاندې اثار ليکلي دي: ۱- پښتني فولکلور، ۲- پښتو ادبيات، ۳- د روښانيانو ملي نهضت او د شپاړسمې او اولسمې پېړۍ د پښتو په ادبياتو باندې ئې اغيزه، ۴- پښتو روسي قاموس. د دغو اثارو تر څنگ ئې د پښتو ادبياتو په اړه مختلفې مقالې اثار ليکلي دي چې په روسيه کښې چاپ شوي دي.

نيکولے دوريانکوف: نیکولے دوريانکوف په (۱۹۲۳ع) کال د جنورۍ په دريمه په ماسکو کښې د يوه کاريگر په کهول کښې دنيا ته راغلے دے، کله چې دے په ښه او بد پوه شو نو خپل حقيقي استعداد ئې په عمومي ژبپوهنه کښې او په تيره بيا د پښتو ژبې او د پښتو ادبياتو په مطالعه او تحقيق کښې په کار واچاوه، دوريانکوف په (۱۹۴۱ع) کال کښې د ختيزو پېژندنې د عالي پوهنځي د پښتو په څانگه کښې داخل شو او په (۱۹۴۵ع) کال کښې ورته فارغ او د استاد په حېث مقرر شو. په (۱۹۹۵۷ع) کال کښې د شوروي اتحاد د علومو په اکاډيمۍ کښې داخل او د ختيز پېژندنې د انستيتوت د معاون په حېث وټاکل شو. په (۱۹۶۰ع) کال کښې د پښتو ټولنې افتخاري غړي په حېث انتخاب او د افغانستان د صدراعظم فرمان ورته ورکړ شو. ښاغلي دوريانکوف په پښتو ژبه باندې ډېر اثار ليکلي دي، چې مشهور ئې دادي: ۱- د پښتو ژبه، ۲- د پښتو مقدماتي کورس، ۳- د افغانستان په اوسنيو ادبياتو کښې اجتماعي نغمې، ۴- معاصر افغانستان^{۱۴}

ښاغلي دوريانکوف په پښتو ژبه باندې ډېرې مقالې ليکلي دي چې په روسيه کښې چاپ شوي دي ، همدارنگه يو ئې د پښتو گرامر ليکلے دے چې روسي زده کوونکي ورڅخه استفاده کوي. په عمومي ډول

سره وئيلې شو چې پښتو ژبې ته په روسيه کښې پوهاند اسلانوف او د هغه شاگرد نیکولې دوريانکوف تر هر چا ډېر کار کړې دے، د کتابونو تر نشر وروسته ئې ډېر شاگردان په پښتو ژبه روزلي دي، چې له اسلانوف وروسته ئې په روسيه کښې پښتو ژبه پاللې ده.

۴- د اسلانوف پښتو روسي قاموس (کره کتنه)

دغه مقاله ښاغلي ایرژي بچکه په روسي ژبه لیکلې ده او ښاغلي کوثر غورياخل پښتو ته ترجمه کړې ده، د کابل مجلې (۱۳۴۹ ش) کال (۹) گڼې کښې چاپ شوې ده، په دغه مقاله کښې د اسلانوف په پښتو روسي قاموس باندې کره کتنه شوې ده، د مقالې په لومړۍ برخه کښې د پښتو ژبې په پرمختګ باندې بحث شوی دے، لیکوال لیکي، کله چې په ۱۹۶۴ع کال کښې پښتو ژبې د افغانستان د ملي ژبې ځای ونیوه، نو د پرمختګ وخت ئې شروع شو او همدارنگه کله چې په ۱۹۶۴ع کال کښې د روسي او افغانستان تر منځ د (کلټور) تړون په پښتو او روسي ژبه باندې ولیکل شو او د دواړو هېوادونو تر منځ لاسلیک شو، په سیمه کښې د پښتو ژبې ارزښت زیات شو. په دغه مقاله کښې د پښتو روسي قاموس ځانګړنې او نیمګړتیاوې دواړه لیکوال د خپل توان مطابق په نڅښه کړي دي. د پښتو او روسي ژبې قاموس یواځینې قاموس دے چې تر پنځوس زره پورې لغاتونه لري، دغه قاموس تر ډېره د لوېدیزي لهجې په بنسټ تلفظ کېږي او همدارنگه په کلمو کښې د تورو استعمال ته ډېره پاملرنه کړې کوم تور دے چې په لهجو کښې په مختلف ډول د استعمال وړ دے هغه ته ئې یو تور دے په الفبا کښې وضع کړې دے مثلاً: د (ښ) تور دے چې د (ش) او (خ) دواړو لهجو نمایندګي کوي، د (و) ورته د (X) تور دے ټاکلې دے، همدارنگه د (ږ) اواز ته ئې بیا د (G) تور دے ټاکلې دے. همدارنگه دغه قاموس ځینې کمزورۍ هم لري چې لیکوال ورته داسې اشارې کړې ده: د فعل ټولې صیغې په عربي لیکدود کښې ښودل شوي دي، له دې امله د توریو په ویون د خج اصلي ځای بیخي نه را څرګندېږي، هغه توري چې له یورپي ژبو نه راخیستل شوي دي د خج دوه دوه علامې ورکړې شوي دي، خو دواړه خچونه په خپل ځای نه دي استعمال شوي^{۱۵}

په دغه قاموس کښې ځینې صفتي اسمونه کله یو راوړل شوي او کله دواړه ذکر شوي دي لکه، بې خبر او بې خبره، بې ځان او بې ځانه، دا جلا جلا لیکل شوي دي په قاموس کښ، د مقالې لیکوال د کتاب ځینو برخو کښې چاپي غلطیو ته هم اشاره کړې ده، او هغه ئې په مقاله کښې په نڅښه کړي چې د بیا ځل لپاره اصلاح شي.

حوالې

- ۱- پښتو تشریحي قاموس، څلورم ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ژبو او ادبیاتو مرکز، مخ ۲۳۱۸.
- ۲- ناصر، نصر الله، د پښتو قاموس لیکنې تاریخچه، میرویس خپرندوی مرکز، پېښور، کال: ۱۳۹۰، مخ: ۲۲.
- ۳- رحمانی، پښتو روسي قاموس (ترجمه)، کابل مجله، ۵ ګڼه، کال: ۱۳۳۵، مخ: ۱۳.
- ۴- همدغه اثر، مخ: ۱۴.
- ۵- همدغه اثر، مخ: ۱۴.
- ۶- شینواری، معتمد، روسي پښتو قاموس، کابل مجله، ۱۰ ګڼه، کال: ۱۳۴۳، مخ: ۳۲.
- ۷- همدغه اثر، مخ: ۳۷.
- ۸- همدغه اثر، مخ: ۳۸.
- ۹- شینواری، محمد اکبر (معتمد)، پښتو روسي قاموس (کره کتنه)، کابل مجله، ۹ ګڼه، کابل، ۱۳۴۵ ش، مخ: ۲۵.
- ۱۰- همدغه اثر، مخ: ۲۷.
- ۱۱- همدغه اثر، مخ: ۲۷-۲۸.
- ۱۲- همدغه اثر، مخ: ۲۹-۳۰.
- ۱۳- همدغه اثر، مخ: ۳۳.
- ۱۴- همدغه اثر، مخ: ۳۳-۳۴.
- ۱۵- ایرژي بچکه، ترجمه: کوثر غوریاخیل، د اسلانو پښتو روسي قاموس (کره کتنه)، کابل مجله، ۹ ګڼه، کابل، ۱۳۴۹ ش، مخ: ۳۲.

1. -Pakhto Tashrihi Qamos, saloram took, Da Afghanistan Da Alomo Academy Da zabo Adabyato Markaz, Makh 2318.
2. Nasrullah Nasir, Da pahkto Qamos lekane Tarikhcha, Mirwais khaparandoya Markaz, Peshawar, 1390, Makh 62.
3. Rahmani, Pakhto Rossi Qamos, Kabul mujala, 5gana, 1335, Makh 13.
4. -Rahmani, Pakhto Rossi Qamos, Kabul mujala, 5gana, 1335, Makh 14.
5. Rahmani, Pakhto Rossi Qamos, Kabul mujala, 5gana, 1335, Makh 14.

6. Motamed Shinwari, Rossi Pakhto Qamos, Kabul Mujala, 10 gana,1343,Makh 36.
 7. Motamed Shinwari, Rossi Pakhto Qamos, Kabul Mujala, 10 gana,1343,Makh 37.
 8. Motamed Shinwari, Rossi Pakhto Qamos, Kabul Mujala, 10 gana,1343,Makh 38.
 9. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 25.
 10. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 27..
 11. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 27_28.
 12. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 29_30.
 13. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 33.
 14. Muhammad Akbar Motamed Shinwari, Pakhto Rossi Qamos, Kabul Mujala, 9 gana,1345,Makh 33_34.
 15. Ergy Bachka,Tarjuma: Kawsar ghoryakhil,Da Aslanove Pakhto Rossi Qamos,Kabul Mujala,9gana,1349,Makh 32
-